

Ylistys pelloille

Pertti Koskimies

**Yrjö Sepänmaa & Liisa Heikkilä-Palo (toim.):
Pellossa perihopeat. Maahenki 2005. 287 s.**

Pellossa perihopeat -kirja alkaa komeasti ja osuvasti Heikki Niskan runolla: ”Me ei väsytä kahtoon peltoja.” Vuoden 2003 kokoelmasta *Ulijasta väkiä* lainattu runo *Pellot* on kirjan paras sivu, siinä tiivistyy pellon estetiikka kuin sumu runon taustalla olevan valokuvan sänkipellolla.

Sitä mihin runoilija tarvitsee yhdeksän riviä ja valokuvaaja yhden kuvan, professorit eivät saa kakaistua yhtä hyvin 200 sivullakaan. Ei, vaikka kirjan taustalla ovat ympäristöestetiikan viidennen kansainvälisen kongressin (5.–8.8.2003) alan huiput. ”Neljän päivän mittaan syntyi verkostomainen yhteys maaseutualan tutkimuksen, hallinnon, opetuksen ja elinkeinotoiminnan välille, teoriasta kenttätöyöhön ja ruohonjuuritasoon.”

Ongelma ei ole kuitenkaan professoreiden pätevyys vaan teeman monisärmäisyys. Kirjassa punnitaan viljelymaiden arvoa joka suunnasta. Peltoa pyöritetään kuin kuumaa perunaa, mutta lopullisiin pihteihin sitä ei saada – eikä se varmasti ole mahdollistakaan. Pohdintojen, näkökulmien moninaisuuden, saman asian välillä väsyttävänkin jankkaamisen ja tunnelmallisten kuvien avulla onkin tarkoitus saada lukija pohtimaan omaa peltosuhdettaan, joskin parempiaakin eväitä siihen olisi voinut antaa.

Kirjassa teema lähestytään monesta suunnasta: työn ja tuotannon pelto eli viljelymaan estetiikan ja tuottavuuden usein ristiriitaisten vaatimusten sovittaminen yhteen, maaseutu elämisen ympäristönä, sen ominaispiirteitä ja muutoksia ajallisesti ja maantieteellisesti. Myös tulevaisuuden maaseutumaisemaa pohditaan: viljelymaihin kohdistuu luonnonsuojelun, virkistyksen, yhteiskunta- ja kauppapolitiikan esit-

tämiä vaatimuksia, jotka tulisi täyttää siinä kuin alkuperäinen ruoantuotantokin. Viljelymaiden visuaalista ja taiteellista arvoa, sen muuttumisesta ja mittaamista sekä ”maiseman aikataulua”, pellon talveikin, pohditaan niin ikään.

Jotkut kirjan artikkeleiden otsakkeet ovat mainioita: *Sonta on pellon herra*, *Koljonen kiertää peltoa*, *Kuka tappoi maalaismaiseman* ja *Maa lepää*, toiset tavanomaisen tylsiä.

Kirja herättää ajatuksia

Kirja herättää ajatuksia joka sivullaan, mutta laajasta kokonaisuudesta keskityn tässä yhteydessä ensimmäiseen neljästä kokonaisuudesta eli työn ja tuotannon peltoon. Näissä kirjoituksissa sivutaan teoksen loppuosankin useimpia näkökulmia ja nimenomaan sitä vastakkainasettelua, joka syntyy, kun pellon pitää samaan aikaan tuottaa ruokaa taloudellisesti tehokkaalla tavalla mutta olla myös esteettisesti kaunis ihmisen ja luonnon luoma ympäristö. Kirjan toisen toimittajan Yrjö Sepänmaan sanoin: ”Maapohjaa ei siis tule käsitellä pelkkänä tuotantovälineenä, mutta ei pelkkänä aistinautintojen lähteenäkään.”

Paavo Mäkinen tarkastelee kirjassa pellon estetiikkaa jokamiehen oikeutena. Hän paljastaa hyvin varsinkin kaupunkilaisten jakomielitaitisen suhtautumisen maalaismaisemaan. Hehän pitävät oikeutettuna vaatimusta peltomaiseman kauneudesta ja pysymisestä lapsuuden maiseman kaltaisena, mutta samaan aikaan samat ihmiset vaativat halpaa ja tehokkaasti tuotettua ruokaa, kuin minkä tahansa yrityksen tuotteena. Ja jos maatila ei siihen pysty, kuolukoon pois.

Koska maataloustuotannon kannattavuudesta on laskelmiakin, Mäkinen olisi voinut edunvalvontaan ja maatalouspolitiikkaan perehtyneenä

selventää, miten paljon enemmän maataloustuotteista olisi maksettava, jotta niiden tuotanto synnyttäisi samaan aikaan luontevan, ruoantuotannosta syntyvän peltomaiseman. Joka tapauksessa hän kiteyttää, että peltomaisemamme tulevaisuuden ratkaisevat suomalaisella arvostuksillaan ja valinnoillaan, EU:n maatalouspolitiikan asettamat vaatimukset sekä siihen liittyvä kansallinen politiikka. Mäkinen epäilee, että vain maiseman takia hoidettu pelto ei ole uskottava, sillä on myös tuotettava maataloustuotteita.

Juha Heleniuksen artikkeli Ihminen, ruoka ja biotoinen yhteisö sisältää useimmista yleispyöreistä pohdintoista poiketen myös numeerista tietoa pellon tuotantotehokkuudesta. Vehnäkasvusto esimerkiksi sitoo biomassaksi 2,5 % Auringon maapallon pinnalle tulevan säteilyn energiasta, mutta pellon nettotuotannosta kotieläinten ruhoina tai maitona saadaan talteen vain 0,2 %. Nämä luvut valaisevat sitä, miten ohuen seitin varassa ihmisen ruokatuoanto ekosysteemitasolla on.

Pellon perustoiminnan selvityksen jälkeen Heleniuskin sortuu ympäripyöreään palloleluun siitä, miten maisema syntyy. Selkein sanoin hän onneksi paaluttaa, että ruoan arvostus liittyy ihmisen saumattomasti myös ruoantuotannon maisemaan. Pellon estetiikan syvin olemus on ihmisen kuulumisen paikalliseen ruokajärjestelmään. Helenius olisi voinut tarkemmin selvittää, millaisia hänen mainitsemansa lähiruokakampanjat oikein ovat, ja missä niitä on kehitetty oikeaan suuntaan, mitä olisi otettava kokemuksista opiksi.

Allen Carlson pyörittää viljelymaisemien esteettistä arvoa ja tuottavuutta yhtä hämärästi kuin edelliset kirjoittajatkin, mutta myös tunnustaa tämän: "Viime kädessä joudun kuitenkin toteamaan, että viljelymaiseman esteettisen arvon luonne ja täysi laajuus jää hämäräksi." Yksilölliset mieltymykset luonnollisesti selittävät osan yksiselitteisten vastausten puuttumisesta.

Kun monet kirjoittajat näyttävät tuntevan suuren Aldo Leopoldin ja etenkin hänen klassikkonsa *A Sand County Almanac*, luulisi häneltä edes opitun myös selkeitä väittämiä, sillä niitäkin voidaan, Leopoldin vähemmän tunnettujen teostenkin perusteella, kyllä perustellusti esittää. Leopoldin hengessä Carlson toteaa, että peltomaiseman esteettiseen arviointiin sisältyy myös paljon ns. syvällistä merkitystä, sisäistä kauneutta, joka pohjaa elämänarvoihin. Viljelymaiseman sisäisen kauneuden yleisesti hyväksytyiksi ilmenemismuodoiksi Carlson nostaa tarkoituksen, tuottavuuden ja ekologisen kestävyuden.

Sven Arntzen pohtii, myöskin Leopoldin innoittamana, että tiettyä aluetta ja ympäristöä voi esteettisesti täysin kokea vain alueen asukas, jolle ympäristö on osa persoonallisuutta, osa häntä itseään. Samaa kokemusta ei yllä muualta tuleva vierailija. Suhde ympäristöön rakentuu sekä yksilön että yhteisön tasolla keskinäiselle riippuvuudelle, ja se voi johtaa työväiheisiin ja toimintoihin, jotka ovat tarkoituksenmukaisia paikallisessa yhteisössä, vaikka ulkopuoliselle niitä ei voida rationaalisesti perustella. Tämän logiikan johdannaisena monet paikallisyhteisöt toisaalta julistavat tuntevansa suvereenisti esimerkiksi asuinpaikkojensa luonnonsuojelliset tarpeet, eikä siinä muiden neuvoja tarvita.

Katriina Soinin tutkielma palauttaa mieliin muidenkin korostaman seikan, että "viljelymaisema ei enää ole vain harjoitetun maatalouden luonnollinen seuraus, vaan pikemminkin maatalous- ja maaseutupolitiikan tuote: hyödyke, jota arvotetaan, luokitellaan, suunnitellaan ja tuotteistetaan. Yhteiskunta ja markkinat ovat ottamassa maatalouden muokkaamaa kulttuurimaisemaa yhä tiukempaan otteeseen." Silti se syntyy viljelijän työstä ja on hänen työkohteensa. Soinin mukaan viljelijät arvottavat maisemansa vuodenvaihtelun ja pellon kasvuston kehittymisen mukaan enemmän kuin tiettyjen paikkojen, arkielämänsä ja niiden jatkuvuus ovat tärkeitä.

Viljelijät eivät Soinin mukaan ymmärrä monimuotoisuutta niinkään ekologisesti määriteltynä vaan pikemminkin vuoroviljelynä ja monokulttuurien välttämisenä niissä rajoissa kuin maatalouspolitiikka tekee mahdolliseksi Esteetikot nostavat ekologisen kestävyuden maiseman tärkeäksi arvotusperusteeksi. Allen Carlson tiivistää: "Johtopäätöksenä voisi todeta, että viljelymaiseman kauneutta ilmaisevat ominaisuudet riippuvat sekä maan tuottavuudesta että hyvistä suunnitelmallisista, jotka edustavat sellaisia elämänarvoja kuin kekseliäisyys, tehokkuus ja taloudellisuus".

Toisaalta Carlsonin hyveiksi nostamat tuottavuuden ilmenemismuodot – kekseliäisyys, tehokkuus ja taloudellisuus – ovat tärkeitä syitä ekologisen kestävyuden romahtamiseen viljelymailla, joilla linnut, perhostet, maaperäeläimet sen enempää kuin luonnonkukatkaan eivät enää tule toimeen. Automatisoidut korjuukoneet, leikkuupuimurit ja siilot sekä muut koneet ja rakennekset eivät ainakaan suuressa osassa Suomea ilmennä "tyyliä, kauneutta ja eleganssia, johon harvoin ylletään muualla", kuten Carlson väittää. Carlsonin kysymykseen, ovatko viljelymaisemat hyvän suunnittelun malliesimerkkejä vai toiminnaltaan täysin häiriintyneitä systeemejä,

biologina valitsen ilman muuta jälkimmäisen vaihtoehdon.

Maailman meno laajemmassa mittakaavassa?

Vaikka luonnontieteilijänä lienen väärä ihminen moittimaan esteetikkojen löysää kirjoitustyyliä, toisaalta luulen olevani sopiva arvioimaan sitä, houkutteleeko tämä kirja laajempaa lukijakuntaa pohtimaan viljelymaiden arvoa. Olen skeptinen. Selvemmat katsaukset viljelymaiseman muutok-
sista, niihin johtaneista syistä, pohdintojen yleis-
tettävyydestä, alueellisista ja paikallisista eroista, tulevaisuuden visioista ja monista muista tee-
moista jäivät puuttumaan, kun taas muutamaa
esteettistä epämääräistä lainalaisuutta pyöritel-
lään loputtomiin.

Kirja ei kohtaa saati jämäkästi korjaa niitä kummallisen vääriä ja vähätteleviä käsityksiä ruoantuotannon ja yleensä maatalouden arvos-
tuksesta, joihin törmäy yhtenäen esimerkiksi sanomalehtien yleisönosastoissa. Maailman menoa
olisi kyllä pitänyt tarkastella laajemminkin
mittakaavassa, niin valtava on nälkäisten osuus
koko ihmiskunnassa. Globaaleista näkökulmis-
ta ainakin ilmastonmuutoksen vaikutuksia olisi
suonut pohdittavan.

”Se on niin hieno tuo kynnetty pelto”, on Sepänmaan avausartikkelin otsake. Hienous vä-
littyy tekstistä paremmin Tapio Heikkilän ja mui-
den ammattilaisten tuntemaan ja ajattelemaan
pakottavista kuvista sekä Ritva Kovalaisen ja
Liisa Heikkilä-Palon oivaltavasta kuvatoimituk-
sesta. Kuvat ja teksti eivät kuitenkaan mainitta-
vammin kohtaa toisiaan.

Paljon peltojen ystäviä tarvittaisiin, jotta em-
me etenisi Heleniuksen muotoilemaan suuntaan:
”... hälyttävä trendi on alati kasvavan urbaanin
väestönosuuden yhä lisääntyvä vieraantuminen
ja etääntyminen ruoan alkuperästä, maatalous-
ympäristöstä ja omasta bioottisesta yhteisöstään
sekä kyvyttömyys vaikuttaa näihin asioihin”. He-
leniuksen mielestä ”ruokailu on luontoon kuu-
lumisen sakramentti arjessa”! Knut Hamsunia
mukaellenhan ihminen on maata eikä maa ih-
mistä varten.

Samassa Maahengen julkaisemassa ympä-
ristöestetiikan sarjassa ovat aiemmin ilmestyneet
Suo on kaunis (toim. Kirsi Hakala, 1999), *Vesi vetää
puoleensa* (Sepänmaa & Heikkilä-Palo, 2002) ja
Metsään mieleni (Sepänmaa, Heikkilä-Palo & Vir-
pi Kaukio, 2003).

*Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti, lintututkija ja
tietokirjailija.*